

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1207531/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים
לפני כבוד הדיינים:

הרב הראשי לישראל הרב דוד ברוך לאו – נשיא, הרב אליעזר איגרא, הרב א' אהרן כץ

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד ניסים שלם)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד אברהם עזריאלנט)

הנדון: סמכות בתביעה כרוכה הנקנית מההתנהלות במהלכה על אף העדר הכנות בהגשתה

פסק דין

הערעור והתשובה לו

לפנינו בקשה לרשות ערעור שהייתה לערעור על החלטת בית הדין קמא מיום כ"ט בטבת התשע"ט (6.1.2019) הקובעת שלבית הדין אין סמכות לדון בדיני הממונות שנכרכו לתביעת הגירושין.

הבקשה, שהוגשה על ידי בא כוח הבעל, מבוססת על שלושה נימוקים עיקריים:

א. תביעת הגירושין הראשונה של הבעל הייתה בתום לב, ואף כריכת כל ענייני הממון נעשתה בכנות ובתום לב.

ב. בית הדין התעלם מהעובדה שתביעת הגירושין הכרוכה התנהלה בפניו במשך למעלה משנתיים.

ג. בית הדין התעלם מכך שהאישה לא כפרה בסמכותו של בית הדין לדון בענייני הממון הכרוכים לתביעת הגירושין, ואדרבה הגישה בעצמה כמה וכמה תביעות בעניינים אלו, כגון בקשה למדור ספציפי, ולמזונות אישה ועוד תביעות רכושיות נוספות.

בא כוח האישה, המשיבה, חוזר בעיקר על החלטת בית הדין שתביעת הבעל והכריכה לא היו בתום לב, ולכן לטענתו יש לדחות את הערעור על הסף.

דיון והכרעה

כאמור, בקשת הערעור של בא כוח הבעל מבוססת על שלוש טענות מרכזיות, ונדון בטענות אלו אחת לאחת.

א. איכנות התביעה והכריכה והעדר תום הלב מהן בעת הגשת התביעה
"תביעת הגירושין הראשונה של הבעל הייתה בתום לב, ואף כריכת כל ענייני הממון נעשתה בכנות ובתום לב."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טענה זו יש לדחות על הסף. כפי שנאמר בהחלטת בית הדין קמא מדברי הבעל עלה בבירור שתביעת הגירושין שהגיש לא הוגשה בתום לב אלא כדי לגרום שהדיונים בענייני הממון יתקיימו בפני בית הדין ולא בפני בית המשפט, לזה בדיוק מכוונת הפסיקה הדורשת כנות בהגשת תביעת גירושין.

אף אם במקרים אחרים נאלץ בית הדין לקבוע על ידי התרשמות מתוך מעשיו ודבריו של מגיש התביעה אם תביעתו הוגשה בכנות, במקרה שלפנינו הבעל הסביר את מעשיו בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים, ואין לנו אלא לקבל את דבריו בעניין זה. ומשאף נהג שלא בתום לב והסתיר את התביעה מהאישה (בתחילה, כיוון שלא רצה אלא לתפוס סמכות באמצעותה) אין לנו לראות את ההגשה הראשונה כתביעת גירושין כנה, וכל ניסיונותיו של בא כוח הבעל להסביר את דבריו בצורה אחרת, אינם מתקבלים כלל, וברור שיש לקבל את הפרשנות שנתן בית הדין לדבריו ולמעשיו של הבעל בעניין זה.

ב. הכריכה בפועל – ואף מצד המשיבה ובהסכמה – בהמשכו של ההליך

”בית הדין התעלם מהעובדה שתביעת הגירושין הכרוכה התנהלה בפניו במשך למעלה משנתיים.”

בניגוד לטענה הקודמת, טענה זו של בא כוח הבעל בהחלט מתקבלת על הדעת. תחילה יש להדגיש שבמקרה שבו הוגשה תביעת גירושין כרוכה בחוסר כנות, אך הצד השני ניהל התדיינות ברצון במשך תקופה ארוכה, הרי שטענתו לחוסר סמכות הייתה נדחית, ויפיים לעניין זה דבריו של השופט (כתוארו אז) מ' אלון בבג"ץ 566/81 (בדיון על כריכה כשלא הוגשה תביעת גירושין אלא הצדדים הגיעו להסכם בעניין הגירושין, ואף על פי כן התקיימה התדיינות בבית הדין הרבני בענייני הממון הנוגעים לגירושין):

הרעיון שביסוד סעיף 3 לחוק שיפוט בתי הדין הרבניים (נישואין וגירושין) הוא לאפשר לבית הדין, בבואו לדון ולפסוק בדבר סיום מעמד הנישואין של בני הזוג על ידי גירושין, לדון ולהכריע בה בשעה גם בעניינים אשר לפי עצם טבעם כרוכים הם בהליך הגירושין, או בעניינים שנכרכו בפועל בהליך הגירושין, ואשר הכרעתם דרושה לשם חיסול יעיל של יחסי בני הזוג המתגרשים זה מזה [...]

המסקנה הנובעת מרעיון יסוד זה היא שאין כל נפקא מינה כיצד ובאיזו דרך באו לעולם הליכי הגירושין שבין בני הזוג – אם על ידי הגשת תביעת גירושין של אחד מהם, ואם על ידי הסכמתם המשותפת.

ולא זו בלבד אלא משום מידת קל וחומר יש כאן: אם אחד מבני הזוג על ידי כריכת ענינה של דירת המגורים של בני הזוג יכול הוא להקנות לבית הדין סמכות שיפוט ייחודית לדון ולהכריע בעניין שנכרך על ידיו כדיון ולהטיל שיפוט ייחודי זה גם על בן זוגו – קל וחומר שסמכות שיפוט זו מצויה בידי בית הדין הרבני כאשר שני בני הזוג, בהסכמה, כרכו עניינה של דירת מגוריהם בהליך הגירושין שביניהם.

ויתרה מזו: במקרה של כריכה משותפת כזו על ידי שני בני הזוג פטורים אנו מהחששות הרגילים והמקובלים בסוגיית הכריכה – שמא הכריכה, שנעשית על ידי בן הזוג האחד פגומה היא בחוסר כנות; שמא באה היא "לחטוף" ולהקדים את הגשת התביעה לערכאה אחרת על ידי בן זוגו וכיוצא באלה.

אין להעלות אפוא על הדעת כי המחוקק שלל סמכות שיפוט בעניינה של דירת מגורים – כאשר שני בני הזוג במשותף כרכו כריכה זו, שכשרה היא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

למהדרין מן המהדרין, בהליך הגירושין שביניהם – שעה שהעניק סמכות שיפוט כזו כאשר הכריכה נעשתה על ידי אחד מבני הזוג בלבד, כאשר אנו מענינים ובודקים שמא כריכה זו לאו שמה כריכה היא.

דברים דומים יש בפסק דינו של נשיא בית המשפט העליון (אז) א' ברק בבג"ץ 5679/03:

האם נכרכו ענייני הרכוש בתביעת הגרושים של המשיבה בפני בית הדין הרבני? תשובתי לכך היא בחיוב.

אמנם בכתב התביעה של המשיבה לא הוזכרו ענייני הרכוש, אך כריכה זו התבצעה בסמוך לאחר מכך. בהצעת המשיבה להסכם גירושין נכללה התייחסות מפורשת ומפורטת לכל העניינים הממוניים שבין בעלי הדין, לרבות ענייני רכוש, נכסים וחובות.

נראה כי כך ראה את הדברים גם בית הדין הרבני. הדבר נלמד מהחלטותיו (ביום 23.5.00 ו-25.9.00) כי ביום סידור הגט ידון בית המשפט [צ"ל: בית הדין] בנושא הרכוש.

העותר לא העלה בכל אותם שלבים של הדיון כל טענה לגבי סמכותו של בית הדין לדון בענייני הרכוש, הוא לא מחה על הצעת המשיבה ועל החלטות בית הדין ולא כפר בסמכותו של בית הדין הרבני לדון בעניינים הנלווים, לא נשמעה מפיו טענה כי לא מתקיימים מבחני העזר שקבעה ההלכה לעניין כנות ותום לב. העותר גם לא ביקש לפנות לערכאה אזרחית לבירור המחלוקת הרכושית. היה זה דווקא העותר שעמד על כך שענייני הרכוש יפתרו עובר לסידור הגט. הוא נתלה במחלוקת סביב ענייני הרכוש כסיבה לדחיות חוזרות ונשנות במתן גט למשיבה. כך, העותר סיכל את סידור הגט (ביום 26.6.02), חרף קביעת בית הדין כי על הצדדים להיפרד זה מזה בגט פיטורין. העותר הוא שהביא להחזרת הדיון ל"הרכב המטפל" וגם בפניו חזר על טענותיו בנוגע לרכוש. סירובו להעביר את ההכרעה בענייני הרכוש לבורר אינה כפירה, כמובן, בעצם סמכותו של בית הדין להידרש לסוגיה זו.

עיון בפרוטוקולים של הדיונים בפני בית הדין ובכתבי בידין מטעם הצדדים מגלה כי למעשה ענייני הרכוש והגירושין נכרכו זה בזה בפועל על ידי שני המתדיינים. בעלי הדין קשרו קשר הדוק בין הגירושין לבין הסדרת ענייני הרכוש. צרכי יעילות הדיון חייבו אפוא שבית הדין יקנה לעצמו סמכות נכרכת להכריע גם בעניינים אלה, כדי לפתור בשלמות את הסכסוך שבני בני הזוג. עמדת העותר, אשר התנה את מתן הגט בהסדרי ענייני הרכוש, דווקא היא שגררה אחריה את הצורך לדון גם בענייני הרכוש. הסיבה לעיכוב הגירושין הייתה נעוצה כולה בדרישתו של העותר להסדיר את ענייני הרכוש. בנסיבות אלה, אין מקום לפקפק בכריכה ובכנותה. במקרה של כריכה כזו על-ידי שני בני הזוג, פטורים אנו מהחששות הרגילים והמקובלים בסוגיית הכריכה, שמא הכריכה פגומה היא בחוסר כנות, שמא באה היא "לחטוף" ולהקדים את הגשת התביעה לערכאה אחרת על ידי בן-זוגו וכיוצא באלה.

והוסיף הנשיא ברק:

לטעמי, אין חשיבות של ממש לשאלה כיצד ובאיזו דרך באו לעולם הליכי הכריכה, אם על ידי ציון הדבר בכתב התביעה ואם במהלך ההתדיינות בפני בית הדין הרבני. כריכה אינה חייבת להיעשות בדרך פורמלית מוגדרת (השוו בג"ץ 566/81 עמרני נ' בית הדין הרבני הגדול (לא פורסם)).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זאת ועוד: גם אם נפל פגם פורמלי בכך שהכריכה לא נעשתה בצורה מפורשת בכתב התביעה, התוצאה של הפגם, בשלב הנוכחי, אינה ביטול הסמכות של בית הדין הרבני (השוו בג"ץ 6334/96, שם, פסקה 11).

הטעם לכך הוא שהעותר לא עמד על המשמר. הוא לא ביקש מבית הדין להימנע מלדון בעניין הרכוש בשל הפגם שנפל, לכאורה, בכריכה. תחת זאת, הוא התייצב בפני בית הדין לדיון בתביעת הגירושין וכל הכרוך בה; הוא השמיע בפני בית הדין את טענותיו ודרישותיו לגופו של הסכסוך הרכושי; הוא לא העלה כל הסתייגות כלפי הסמכות של בית הדין בעניין זה.

למעשה, התנהגותו מלמדת על כוונה לכרוך בעצמו את המחלוקת הממונית בפני בית הדין. רק לאחר שבית הדין הרבני הגדול פסק בסכסוך הרכושי ופסיקה זו לא הייתה לשביעות רצונו של העותר, הוא מצא לנכון לחלוק על הסמכות של בית הדין. אך בשלב זה הטענה כבר אינה עומדת לעותר (ראו גם סעיף 15(ד)(4) לחוק יסוד: השפיטה).

כיוון שבפועל נכרכו בתביעת הגירושין ענייני הרכוש והדירה, שהם מסוג העניינים שניתנים לכריכה בתביעת גירושין, היה על העותר לעורר בהזדמנות הראשונה את התנגדותו לסמכות בית הדין (ראו, בג"ץ 573/77 ז"ק נ' בית הדין הרבני האזורי, פ"ד לב(1), 281, 284; בג"ץ 6103/93 לוי נ' בית הדין הרבני בירושלים, פ"ד מח(4) 591; בג"ץ 387/85 שרעבי נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים, פ"ד מ(2) 813, 818).

משלא עשה כן, אין הוא רשאי לכפור בסמכות. כפירה כזו אינה בתום לב. אדרבא, העותר התנה את הסדרת ענייני הרכוש בנכונותו להסדיר את מתן הגט למשיבה, והעלה טיעונו לגופו של הסכסוך הרכושי הן בפני בית הדין האזורי והן בפני בית הדין הגדול. משכך, אין לאמר כי בית הדין הרבני חרג מסמכותו בכך שהכריע בעניינים הרכושיים שבין העותר למשיבה.

בבחינת התיק שלפנינו עולה כי הדיונים היו בתיק הגירושין שתבע האיש ולא בתיק של שלום הבית שנפתח מאוחר יותר. אף שהתיק נפתח במעשה עורמה, הרי שהדיונים שהמשיכו בו היו לגבי הסכם גירושין הכולל את כל ענייני הרכוש שהיו במחלוקת. האישה שטענה ועמדה על כך שיקבלו את עמדתה ש"אין לבעל עילת גירושין", הבינה שמדובר בתביעת גירושין ואמרה שהיא מוכנה להתגרש אם יתקבלו תביעותיה הרכושיות.

כך עולה מפרוטוקול הדיון מיום כ"ח בתשרי תשע"ז (10.10.2016) שבו אמר הבעל (שורה 4) "אני רוצה להתגרש", ובא כוח הבעל הוסיף (שורה 8) "אני יודע שניהלו משאומתן לקראת גירושין שלא צלח [...] ושבית הדין יוציא פסק דין לגירושין, הנחיות לפרק את השיתוף למנות שמאי וכו'".

באת כוח האישה השיבה:

האישה אינה מעוניינת בגירושין, והאיש תבע גירושין. ולכן אני מבקשת שבית הדין יפסוק שאין לו עילה לגירושין [...] שיהיה בהתאם לתגובה שלנו בתביעת הגירושין שלו ורק אז היא תהיה מוכנה להתגרש.

ובהמשך (שורה 25) – להצעת בית הדין לניהול משאומתן לגירושין ענתה באת כוח האישה: "מוסכם. להוציא דבר קטן, שלגבי התביעה של גירושין שכרך מזונות וחלוקת רכוש [...] כלומר: האישה לא רצתה לומר שהיא תובעת גירושין, אך הייתה מודעת כי ההליך הוא של גירושין בתביעה כרוכה.

כך גם עולה ברורות מהחלטת בית הדין האזורי מיום א' במרחשוון התשע"ז (2.11.2016):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הופיעו הצדדים ובאי כוחם לדיון בתביעת הגירושין של הבעל.

בדיון התברר כי יש הסכמה גם מצד האישה להתגרש במידה ויענו לתביעותיה שצוינו בכתב ההגנה שהגישה באת כוח האישה לתביעת הגירושין של הבעל. לשאלת בית הדין לגבי ניהול משאומתן לגיבוש הסכם גירושין כולל, ענו באי כוח הצדדים כי הם מוכנים לנהל משאומתן לגיבוש הסכם כולל. אך לפני כן ביקשה באת כוח האישה כי הבעל יעביר סכומי כסף לחשבון המשותף לתשלום הוצאות החזקת הבית להמשך התנהלות הבית, עד לגיבוש ההסכם, ואכן באי כוח הצדדים הגיעו להסכמה בעניין זה.

באי כוח הצדדים בקשו לקבוע שני מועדים לדיוני הוכחות במידה ולא יגיעו להסכמות.

לאור האמור לעיל, מחליט בית הדין כדלהלן.

א. על באי כוח הצדדים לנהל משאומתן לגיבוש הסכם גירושין כולל בין הצדדים ולהודיע לבית הדין על גיבוש ההסכם לצורך זימונם לאישורו ולסידור גט.

ב. במידה ולא יגיעו להסכמות – נקבעו בתיאום באי כוח הצדדים שני מועדי דיון לדיוני הוכחות [...]

בד' בטבת תשע"ז (8.1.2017) הגישה האישה השלמה לתגובת הגירושין הכוללת הבהרות בעניין הרכוש כדי שיוכל בית הדין "להבין את מהות היחסים בין הצדדים עובר לנכסים המשותפים שהצטברו לאורך ארבעים וארבע שנות נישואיהם". בהמשך לא הגיעו הצדדים להסכמה על הסכם גירושין, ומכיוון שלא הגיעו להסכמות במשאומתן ביקשה האישה צווים לגילוי מסמכים ורכוש ונקבעו דיונים.

נמצא כי בכל פרק הזמן הזה ניהל בית הדין דיון של גירושין וגיבוש הסכם גירושין, ממש כפי שהתווה השופט אלון בפסק הדין הנ"ל.

רק עם החלפת הייצוג באדר תשע"ז (מרץ 2017) שונתה המדיניות של באי כוח האישה והוגשה תביעה לשלום בית, ועימה תביעה לחלוקת רכוש (!) ויוער כי אם בכנות ובתום לב עסקינן, הרי שבקשתה של האישה בתביעה זו לסגור את תיקי הגירושין בשל הפגיעה בשלום הבית, גם היא לא הייתה כנה, שהרי כמה ימים לאחר מכן הגישה היא תביעה בבית המשפט ולא חששה לשלום הבית, הווה אומר כי האישה עצמה ידעה שהיא נמצאת בעיצומו של הליך רכוש בתביעת גירושין אלא שהיא מנסה לסגור את ההליך בבית הדין הרבני כדי לקיימו בערכאה אחרת, תוך כדי מצג שהדיון בבית הדין הוא דיון של 'שלום בית'. ויש לזכור כי 'הקש ששבר' מתחילה את 'שלום הבית' וגרם להגשת תביעת הגירושין מצד הבעל היה בפן הרכושי כשביקשה האישה לגלות את הכספים שלטענתה העלים בעלה ממנה והוא סירב לבקשותיה.

בתגובתה לתביעת הגירושין מצד הבעל וגם בפניות אחרות גם הצביעה האישה על שאין עילת גירושין נגדה, אך הדגישה כי הבעל הוא שנתן עיניו באחרת ותיארה אותו כמורד מתשמיש, מורד ממזונות ומבריה נכסים. נכון הדבר, היא הוסיפה שהיא הייתה מוכנה לסלוח לו אם ייענה לדרישותיה הכספיות, אך כיוון שידעה שהוא אינו מוכן להיענות לתביעותיה הכספיות, אל מה הם הולכים? אין ספק שידעה שמדובר בתביעת גירושין ורצתה למצות את זכויותיה בהליך זה.

הקביעה כי מדובר בדיון על גירושין כרוכים אינה תלויה בשאלה אם האישה הסכימה לגירושין מרצונה או הייתה רוצה בשלום בית ונגררה לגירושין בגלל רצון הבעל. הקביעה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תלויה בעצם העובדה כי מדובר בתביעת גירושין ובקשות להחלטות על רכוש לקראת הסכם גירושין הבאות גם על ידי האישה. האופציה המושמעת על שלום בית אינה מגרעת מהיות הדין הליך גירושין כרוך.

לדעתנו אף שבפתיחת התביעה פעל האיש שלא בתום לב, אבל עד לשינוי הייצוג והצגת הטענה לחוסר סמכות בתקופה מאוחרת יותר היה המשך הדיונים בבית הדין על גירושין כרוכים בהסכם רכוש, והם כללו את בקשותיה של האישה להסכם הגירושין ואת בקשותיה לגילוי נכסי הבעל. ברור מאוד שיש לראות בפתיחת תיק שלום הבית מצד האישה, במקביל לתיק הגירושין של הבעל שנשאר בתוקפו ושבת הדין המשיך לדון בו, צעד טקטי לשיפור עמדות בלבד ולא דבר המשליך למפרע על ההליך כולו.

כמובן אין ברצוננו לומר שתביעה למניעת הברחת נכסים שיגיש אחד מבני הזוג בתיק שלום בית תיחשב כריכה של התביעות הממוניות הנוגעות לגירושין עתידיים, אולם בנדון שלפנינו אין ספק שלאורך כל אותם ימים שבהם התנהלו הדיונים בין הצדדים, היה מדובר על תביעת גירושין בתיק גירושין וגם בעת שהאישה ביקשה למחוק את תביעת הגירושין בשל חוסר תום הלב בהגשתה, ידעה היא שהיא בהליך גירושין. ודאי שאף למצב זה התכוון המחוקק (בדברו על כריכה), שהרי אין הדעת נותנת שעד לשלב זה בהליך הגירושין תתקיים ההתדיינות בין הצדדים בבית הדין, ומשלב זה ואילך יפתח במקביל תיק 'שלום בית' ויפסקו ההליכים בבית הדין ויחלו הליכים חדשים במערכת שיפוטית אחרת.

סוף דבר, במקרה זה הייתה מונחת לפתחו של בית הדין תביעת גירושין שהבעל ניסה להעלימה מהאישה, אך כל הטענה היא על הכריכה שנעשתה בפתיחת התיק, אך אין ספק שאחר כך הייתה כאן כריכה משותפת של שני בני הזוג.

"רוח הדברים" של שני פסקי בג"ץ הנזכרים היא שבמקרה של כריכה מעשית משותפת אין צורך לדקדק בפרטי פתיחת התיק אלא בדיונים בפועל שהתקיימו בו, וכשניכר רצונם של שני הצדדים להעניק לבית הדין סמכות שיפוטית בדיני הממון ביניהם, הרי המסקנה היא שמדובר בתיק גירושין כרוך ולא בתיק שלום בית.

ג. חוסר הכנות שבבקשה המאוחרת לקביעה בדבר העדר סמכות

"בית הדין התעלם מכך שהאישה לא כפרה בסמכותו של בית הדין לדון בענייני הממון הכרוכים לתביעת הגירושין, ואדרבה הגישה בעצמה כמה וכמה תביעות בעניינים אלו, כגון בקשה למדור ספציפי, ולמזונות אישה ועוד תביעות רכושיות נוספות."

גם טענה זו של בא כוח הבעל נראית מסתברת ביותר, וגם היא מבוארת כמה פעמים בפסק הדין של הנשיא ברק שצוטט לעיל. ובעניין זה נראה אף יותר, שדי באיכפירתה של האישה בסמכותו של בית הדין לדון בענייני הרכוש גם כאשר התביעה לגירושין עדיין לא הייתה ברורה כל הצורך, כיוון שמתוך פעילותה אנו למדים על הסכמתה לקיים את ההתדיינות לפני בית הדין הרבני, ותביעתה המחודשת לשלום בית וטענתה בעקבותיה לחוסר סמכות הן הלוקות בחוסר כנות, ועל כן יש לדחותן.

מסקנה ומתן הוראות

א. אשר על כן, בית הדין מקבל את הערעור וקובע שלבית הדין הרבני יש סמכות לדון בתיק זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. פסק הדין מותר בפרסום בהשמטת פרטי הצדדים.

ניתן ביום י"ג במרחשוון התש"ף (11.11.2019).

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא

הרב דוד ברוך לאו – נשיא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה